

Майхрук Михайло

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ІЗ ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ

Методичні поради
до проведення занять у дитячому садку

Тернопіль
Навчальна книга - Богдан

УДК 371.21
ББК 74.105
М-12

Майхрук Михайло
М-12 Ознайомлення із природним довкіллям : Методичні поради до проведення занять у дитячому садку / Михайло Майхрук : Тернопіль — Навчальна книга — Богдан, 2012. — 120 с.

ISBN 978-966-10-1294-2

Пропонований посібник містить практичні рекомендації щодо організації прогулянок та екскурсій для ознайомлення дітей із природним довкіллям, проведення спостережень за неживою та живою природою.

Матеріал структуровано за віковими категоріями на основі Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі».

Для студентів педагогічних навчальних закладів, вихователів, батьків.

УДК 371.21
ББК 74.105

ISBN 978-966-10-1294-2

© Навчальна книга — Богдан, 2012

Від автора

Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» передбачає ознайомлення дошкільнят з природою, починаючи з раннього дитинства.

Відомо, що в малюка сприйняття природи набагато гостріше, ніж у дорослого. Дитині здається, ніби вона — перша людина, яка почула спів соловейка, що павук — чудо землі, і взагалі, що вона — першовідкривач. Підтримуючи цей живий інтерес, вихователь може засобами природи формувати в дітей позитивні якості особистості і не тільки ознайомлювати вихованців з природними явищами, а й пояснювати їх походження та взаємозв'язки.

З огляду на це зростають вимоги до педагогів, які працюють з дітьми. Вихователь повинен мати певний обсяг знань з основ біології, знати особливості поведінки різних тварин, уміти висаджувати рослини і доглядати за ними, мати навички в організації куточка живої природи.

Основний засіб пізнання природи — спостереження. Тому прогулянки у природу дають великі можливості для ознайомлення малят з різноманітними природними явищами.

Пропонований посібник допоможе вихователям організувати екскурсії та прогулянки у природу. Весь матеріал відповідає чинній програмі та віковим особливостям дітей.

Для кожної вікової групи формулюється завдання щодо ознайомлення з навколишнім середовищем, розкривається основний зміст прогулянок та методика їх проведення.

Також у посібнику наведено ігри, які можна використати під час прогулянок відповідно до кожного сезону, запропоновано уривки розповідей, які можна прочитати дітям.

Ознайомлюючи з природним довкіллям своїх вихованців, вихователь має звертати їхню увагу на працю людей, наголошувати на тому, що дорослі добросовісно працюють у різних галузях народного господарства і досягають значних успіхів.

Дітям необхідно знати, що люди повинні піклуватися про природу, раціонально використовувати її багатства. Тільки тоді вона буде до людини доброю і щедрою.

Для кращої підготовки вихователя до прогулянок можна використати ілюстровані посібники «Тварини. Визначник для початкових класів» та «Рослини. Визначник для початкових класів». Вони містять кольорові ілюстрації та інформацію про тварин і рослин, які можна зустріти в межах України.

СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК

СТАРША ГРУПА

У старшій групі уявлення дітей про природу уточнюються та розширюються. Вихователь розвиває у вихованців спостережливість за змінами в природі, відповідно до пори року; закріплює і розвиває трудові навички у дітей, привчаючи старанно виконувати завдання.

Спостереження за неживою і живою природою у старшій групі мають більш систематичний характер, ніж у попередніх групах.

ОСІНЬ

Спостереження за явищами неживої природи

Сонечко. Насамперед спостерігайте за сонцем. За тим самим сонцем, під промінням якого ви любили загоряти на березі річки чи ставка влітку. Воно дає світло і тепло, які так потрібні людям, рослинам і тваринам.

Рано-вранці сонце з'являється на сході, і протягом дня ми бачимо його вогняну золотисту кулю, яка ніби пливе по небу, прямує вгору і, дійшовши до певного місця, опускається вниз — на захід.

Кожному добре відомо, що чим нижче сонце, тим менше воно дає тепла, а чим вище, тим дужче гріє і яскравіше світить.

Тому від розташування сонця на небосхилі залежить і пора року. Восени воно все нижче підіймається над небосхилом.

У вересні сонце ще досить яскраво світить і гріє. Згодом, діти шляхом спостережень переконуються, що воно вже не так гріє, як гріло влітку чи на початку вересня. Зверніть увагу дітей, як змінюється шлях сонця на небосхилі. Дні стають коротшими, ввечері швидше темніє.

Опади. Восени діти зауважують, що хмари стають темнішими, все частіше закривають небо і низько висять над землею.

Спостерігаючи осінні дощі, вихователь пропонує дітям порівняти їх з літніми. Влітку після дощу на вулиці було тепло,

а зараз стає холодно. Чим пізніша осінь, тим більше дощів, на вулиці все холодніше, згодом разом із дощем з'являються перші сніжинки.

Грунт. Під час прогулянки вихователь повинен звернути увагу дітей на сліди, які залишаються на ґрунті після дощу. Деколи наше взуття грузне у ґрунті, а деколи — ні. Це залежить від ґрунту: глиняний він чи піщаний. Діти, знаючи властивості піску і глини, намагаються пояснити це явище.

На прогулянку треба взяти з собою три скляні банки. Запропонуйте дітям в одну банку насипати піщаний ґрунт, у другу — глиняний. Налийте в ці банки води і розмішайте, погляньте, що відбувається. Пісок швидко осяде на дно банки, а глина довгий час буде у вигляді каламуті. Діти наочно переконаються, що пісок швидко пропускає воду, а глина — затримує. У третю банку наберіть ґрунт з городу. Коли діти розмішуватимуть його з водою, то побачать корінці та залишки стебел.

Поясніть, що цими корінцями рослини всмоктують з ґрунту поживні речовини.

Місяць і зорі. Восени швидко темніє, і на вечірніх прогулянках можна побачити місяць та зорі. Скажіть, що місяць на небі є увесь час, але вдень його не видно, а також ввечері, коли небо закрите хмарами. Розкажіть, що місяць і зорі не світять, а лише відбивають сонячне світло, як дзеркало. Місяць — це супутник землі, на ньому є гори та долини.

Спостереження за рослинним світом

Прогулянка до лісу або парку.

Ясного сонячного дня можна здійснити прогулянку до парку або скверу. Можна організувати екскурсію, до лісу, якщо він знаходиться недалеко.

На прогулянці у першу чергу зверніть увагу на красу того місця, куди ви прийшли.

З'ясуйте з дітьми, які зміни відбулися з деревами і кущами. Пригадайте, як виглядали ці рослини влітку.

Покажіть малютам красу золотої осені. У парку стоїть тиша. Усі дерева яскраво забарвлені: від лимонно-жовтого до багряного кольору. Якщо у парку є хвойні дерева, зауважте, як їхнє темне забарвлення виділяється з-поміж осінніх барв дерев. Це справить сильне враження на вихованців.

Праця людей влітку

Проведіть прогулянку на поле. Розгляньте колосок зернових рослин. Визначте, чому колоски нахилилися донизу. Добудьте зернину з колоска і переконайтеся, що вона стала твердою.

Поспостерігайте, як працюють комбайни, як вони зрізають низько над землею стебла пшениці. Усередині механізми відокремлюють зерно від соломи, очищають його, і чисте вивантажують на автомашини. Вантажівки відвозять зерно на тік, там його сушать і відправляють на елеватори. Далі воно потрапляє на млин, де його перемелюють на муку. І нарешті з муки випечуть такий смачний духмяний хліб.

◆ ЩО МОЖНА ПРОЧИТАТИ ДІТЯМ ПРО ЛІТО ◆

РОМАШКА

Проклюнулась на леваді маленька ромашка. Навколо високі трави стоять. І всім їм до ромашки байдуже.

Незатишно стало ромашці, й вона сумно похилила голову. Коли чує: хтось грає. Срібно так, солодко.

Ворухнувся на ромашчиному стеблі один листочок, другий. Розплющила ромашка очі — аж то бджілка кружляє. Її крильця бринять, і від того — музика.

Радіє зелена земля. Радіє синє небо. Ромашка підвела голову і розквітла: біла, біла, ще й з крапелькою жовтогарячого сонця.

І від того, що ромашка розквітла, літо стало ще краще.

Б. Харчук

ГОРОХ

Горох — рослина напрочуд благородна. Серед городини він чемпіон за вмістом білка. Звичайна зелена горошина неначе полівітамінна таблетка.

З'їси горох — і одержиш необхідний запас солей заліза, кальцію, фосфору. За сезон він дає не один, а два чудові врожаї.

Усі сорти овочевого гороху поділяються на луцильні й цукрові. Цукрові сорти не мають жорсткого пергаментного прошарку у стулках бобів. І м'ясисті молоді лопатки можна їсти цілими, разом із солодкими насінням. Луцильний сорт вирощують задля зеленого горошку, вилюченого із бобів.

Г. Демченко

«ВЕЛИКА ЯГОДА»

Виростити «велику ягоду» — кавун — зовсім непросто. Щедрий баштан вимагає від майстрів-городників багатьох навичок і клопіткої праці. Як і кожна сільськогосподарська культура потребує доброго догляду, дотримання усіх вимог агротехніки.

Кавун — південна культура. Тільки в районах з тривалим періодом тепла, він добре росте у відкритому ґрунті.

На зрізі кавун дуже красивий. М'якуш плоду найчастіше рожевий, червоний, карміновий, малиновий. На смак кавуни ароматні.

ГАРБУЗИ — ПЛОДИ ГІГАНТИ

Гарбузи вирощують на всіх континентах. Вони є столові, кормові, декоративні та інші. Столові і кормові гарбузи, іноді досягають 32–48 кілограмів.

Їдять гарбуз печеним, вареним, смаженим. А хто відмовиться від пшоняної каші з гарбузом? Крім того, що овоч цей поживний, він ще й цілющий. Його рекомендують при серцево-судинних захворюваннях, ожирінні й подагрі. Відваром гарбуза тамують спрагу, знижують температуру тіла у хворих.

Чудові ласощі — гарбузове насіння. У них міститься високоякісна харчова олія. Цікаво, що в Румунії гарбузова олія така звична, як соняшникова.

ЧИ ТРЕБА БОЯТИСЯ БДЖІЛ?

Мабуть, кожному доводилось бувати в розквітлому саду або милуватися різнобарв'ям лугових трав.

У цей час тут працюють тисячі бджіл. І жодна не звертає на вас уваги. Вони зайняті ділом і зовсім не думають на когось нападати. Бджоли — істоти миролюбні. Боятися їх нема чого.

Тоді для чого ж їм знадобилася така грізна зброя, як жало і сильнодіюча отрута? Щоб захистити своє житло і скарби, що в ньому знаходяться, для боротьби з тими, хто спробує ними заволодіти. А бажаючих поласувати медом хоч греблю гати. Це усілякі комахи — мухи, метелики, жуки, мурахи, навіть чужі бджоли — злодійки і такі небезпечні хижаки, як куниці та ведмеді.

Література

- Дрызгунова В.А. Дидактические игры для ознакомления дошкольников с растениями. М., 1981.
- Дудік Г. Формування екологічної свідомості дітей починається змалку. Початкова школа. 2007. № 16. — С. 19—21.
- Золотова Е.И. Знакомим дошкольников с миром животных. // Под. ред. Н.Ф. Виноградовой. М., 1988.
- Икарионова Ю.Г. Учите детей отгадывать загадки. М., 1985.
- Как знакомить дошкольников с природой. // Под. ред. П.Г. Саморуковой М., 1983.
- Кокорева Н.Н., Бондаренко А.К. Любим труд на родной земле.
- Лучич М.В. Детям о природе. 2-е издание. М., 1989.
- Майхрук М.І., Будна Н.О., Рослини і гриби. Визначник для учнів початкових класів. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2010.
- Талпош В.С., Майхрук М.І. Тварини. Визначник для учнів початкових класів. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2008.
- Щекодін О.Д. Мій рідний край, моя земля. Розкажіть онуку, 2008. № 2. — с. 6—7.

ЗМІСТ

Від автора	3
Організація квітників і городу.....	5
Молодший дошкільний вік	7
Група раннього віку.....	7
Перша молодша група.....	9
Друга молодша група.....	14
Середня група	33
Старший дошкільний вік.....	55
Старша група.....	55
Підготовча група.....	89

Навчальне видання

Майхрук Михайло Іванович

**ОЗНАЙОМЛЕННЯ
ІЗ ПРИРОДНИМ ДОВКІЛЛЯМ**
Методичні поради
до проведення занять у дитячому садку

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Антоніна Павліченко*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*

Підписано до друку 26.07.2012. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс ЕТД. Умовн. друк. арк. 6,96.
Умовн. фарбо-відб. 6,96.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com,
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1294-2

